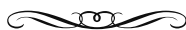

3. Грінченко О.І. Вивчення питань сталого розвитку в шкільній географічній освіті / О.І. Грінченко, В.Б. Уткіна // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. Зб. наук. праць. – К.: ІПТ, 2008. – Вип.8. – С. 80–84.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/doshkilna-ta-zagalna-serednya/zagalna-serednya-osvita/6091>
5. Методичний посібник для вчителів з навчального курсу за вибором для учнів 9 (10) класу загальноосвітніх навчальних закладів. Уроки для сталого розвитку / О.І. Пошетун, Л.М. Пилипчатіна, І.М. Сущенко. – К.: Вид. дім «Освіта», 2011. – 101 с.
6. Освіта в інтересах сталого (збалансованого) розвитку / Всеукраїнська екологічна ліга, 2005: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/65490196-441.html>
7. Стратегія сталого розвитку України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://who-is-who.com.ua/bookmaket/ust/6/61.html>
8. Топчієв О.Г. Концепція сталого розвитку і географічна наука / О.Г. Топчієв // Географія. – 2004. – № 23. – С. 2–4.
9. Черваньов І.Г. Інвайроментальні аспекти соціально-екологічної концепції сталого розвитку / І.Г. Черваньов // Екологічний вісник. – 2007. – № 9-10. – С. 16–17.
10. Шматко О.Є. Концепція сталого розвитку у викладанні географії в школі / О.Є. Шматко // Географія. – 2003. – № 1. – С. 6–7.

УДК 528.91

Л.М. Даценко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСНОВИ КАРТОГРАФІЧНИХ ЗНАТЬ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуті питання отримання первинних картографічних знань у дошкільній освіті. Проаналізовано навчальні плани для дошкільних освітніх закладів, у яких присутня навчальна картографія або схожі дисципліни. Визначено основні напрями розвитку картографічного забезпечення дошкільної освіти.

Ключові слова: картографічна освіта, навчальна картографія, дошкільна освіта, карти для наймолодших.

L. Datsenko

BASES OF CARTOGRAPHIC KNOWLEDGE IN PRESCHOOL EDUCATION

The article describes problems of primary cartographic knowledge gaining in preschool education. Curricula for preschool educational establishments where cartography or similar disciplines are present have been analyzed. Basic directions of development of the cartographic provision of preschool education have been determined.

Keywords: cartographic education, educational cartography, preschool education, maps for the youngest.

Л.Н. Даценко

ОСНОВЫ КАРТОГРАФИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

В статье рассмотрены вопросы получения первичных картографических знаний в дошкольном образовании. Проанализированы учебные планы для дошкольных образовательных учреждений, в которых присутствует учебная картография или схожие дисциплины. Определены основные направления развития картографического обеспечения дошкольного образования.

Ключевые слова: картографическое образование, учебная картография, дошкольное образование, карты для самых младших.

Вступ. Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою системи безперервної освіти в Україні [1]. Нині, відповідно до положень базової державної програми «Я у Світі», українська дошкільна освіта виходить на новий етап розвитку - беручи приклад з дитсадків європейських країн, наші садочки також зосереджуються на творчому розвитку малят. Фахівці запевнюють, що, виявивши таланти дитини в ранньому віці, можна допомогти малюкам досягти успіху в майбутньому. Дитячі садки – це єдина ланка формальної освіти, яка займається саме розвитком. Їх головна мета – не

навчити чогось, а розвинути ті чи інші здібності малюків [2].

Вихідні передумови. Базова програма «Я у Світі» – третя складова комплексу нормативних документів та науково-методичних матеріалів, пов'язаних із модернізацією змісту дошкільної освіти в Україні. Вона розроблена на виконання Закону України «Про дошкільну освіту» згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та затверджена Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Програма призначена для педагогічних працівників дошкільних, загально-

освітніх, позашкільних навчальних закладів, батьків, студентів та викладачів вищих і середніх педагогічних навчальних закладів. Вона є першою державною програмою нового типу, у якій відображено вимоги до оновленого змісту освіти дитини від народження до шести (семи) років життя, зокрема до його інваріантної частини, уніфіковано вимоги до розвитку, виховання й навчання дитини раннього та дошкільного віку.

Мета цієї статті — висвітлити основи картографічних знань у дошкільній освіті. Розглядаючи питання набуття основ картографічних знань наймолодшими членами нашого суспільства, варто враховувати педагогічний досвід як вітчизняних, так і зарубіжних колег. Величезну кількість картографічних видань для наймолодших можна знайти на зарубіжних сайтах книжкових форумів. Пропонуються атласи, карти та картографічні іграшки для дітей віком від 3-х до 6-ти років (Philips Children's Atlas, National Geographic Kids Atlas, Oxford Very First Atlas, Белфакс «Атлас для малышей», Карти російського видавництва «Маленький гений»: «Животный и растительный мир Земли», «Страны и народы мира»). Вітчизняних розробок для наймолодших зовсім мало, найбільш поширені атласи: «Мандруймо в Дивосвіт», «Атлас світу. Країни. Народи. Культура. Живий світ природи». Ці праці більше розраховані на дітей молодшого шкільного віку. Частіше можна зустріти перекладні видання, а не розробки українських картографів («Ілюстрований атлас для дітей», Collins).

Виклад основного матеріалу. Проектувати атласи для дошкільної освіти доволі важко, оскільки перспективність їх видання незначна (держзамовлень не існує, картографічні виробництва аргументують відмови економічними проблемами). Попри це пропонуємо розробку невеликої серії карт для наймолодших — альбом казкових карт. Карти світу з показом на них героїв мультфільмів або казок народів світу допоможуть дошкільнятам набути перших географічних знань, зорієнтуватись у географічному просторі.

Різноманітна дитяча література є справжньою скарбницею географічних знань. І чим більше читати малюку, тим ширшими будуть його уявлення про навколишній світ. І не просто читати, а неодмінно відшукувати на карті ті місця, де відбуваються події.

Так, читаючи про витівки Карлсона, відшукують країну Швецію (рис.1); знайомлячись з книгою про хлопчика-цибулину Чіпполіно, знаходять на карті його батьківщину — Італію (рис.2). За картою можна продемонструвати, де побувала пустунка Пеппі під час своїх морських подорожей разом із татом-капітаном. Героїв мультфільму «Мадагаскар» знайдемо на однойменному острові (рис.3). Можна простежити шлях зебри Марті та її друзів від Нью-Йорка до Мадагаскару. Казки Кіплінга згодом познайомлять маленького географа з тваринним світом Індії. Подорожувати картою можна разом з доктором Айболітом, який відправився до Африки лікувати хворих мавп, а також разом з Нільсом та зграєю гусей. Казка про пригоди капітана Врунгеля просто рясніє усілякими географічними подробицями, на карті можна знаходити всі місця, де побував відважний капітан на своїй знаменитій яхті «Біда».

Якщо звертатися до карти в усіх випадках, коли в повсякденному житті мова заходить про якісь географічні назви, будь-то читання книг, перегляд мультфільмів або розповідь друзів, що повернулися з подорожі, це допоможе малюку запам'ятати безліч корисних відомостей, навчить користуватися картою.

Вивчення дошкільнятами географії з основами картографії варто здійснювати у трьох напрямках:

- потрібно показати дитині, що будь-який простір, навіть дуже великий, можна замалювати на невеликому аркуші паперу — познайомити її з принципами створення плану місцевості і географічної карти;
- познайомити з географічною картою світу, материків, нашої країни, навчити розрізняти зображення гір, морів, річок, міст і т. ін.; навчити дітей знаходити на карті найбільш значущі географічні об'єкти;
- познайомити за допомогою карти з тваринами і рослинами, з представниками різних народів та місцями їх проживання і розселення на Землі; показати дітям, де знаходяться (на карті) і який мають вигляд основні природні і рукотворні визначні пам'ятки Землі;
- розповісти про основні форми рельєфу (гори, рівнини), про моря і річки, узбережжя (затоки, півострови тощо) та інші географічні об'єкти.

Рис.1. Карлсон на карті «Герої мультфільмів на карті світу»

Рис.2. Чіпполіно на карті «Герої казок на карті світу»

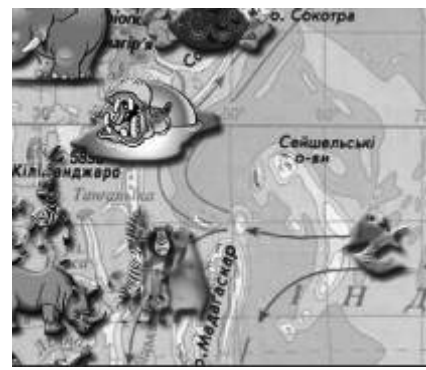

Рис.3. Герої мультфільму «Мадагаскар» на карті світу

Звісно, дитина до трьох років ще не може зрозуміти, що крім її будинку, двору й вулиці існують інші вулиці, міста, країни. Малюк не в змозі усвідомити, що будь-яка місцевість може бути замальована на аркуші паперу. Запам'ятати форму континентів та їх розташування на карті малюк може, але справжнє розуміння побаченого – ще не скоро. Проте, споглядаючи географічну карту, малюк звикне до неї, запам'ятає деякі назви і контури. Найкраще у такому випадку підходять: карта півкуль, фізична карта світу, зоогеографічна карта світу.

Готуючи дитячі картографічні твори, необхідно враховувати, що великі за форматом карти - не дуже зручні для малюків, за ними складно орієнтуватися. Щоб показати Африку, наприклад, доводиться обводити її рукою по периметру, адже не можна ж просто «ткнути» пальцем у центр континенту – дитина думатиме, що Африка – це те місце, куди ви ткнули пальцем. Тобто, якщо показувати дитині Африку на дуже великій карті, малюк не додивиться до кінця, поки ви обводитимете по периметру, йому стане нудно.

Географічні об'єкти на карті повинні мати чітко окреслені контури, без надлишкової деталізації. Працюючи з картою, варто показувати дитині передусім ті об'єкти, які дуже легко знайти, – великі острови або материки, що відокремлені від іншої суші водою. Наприклад, можна починати ознайомлення з островами Мадагаскар та Гренландія. Потім перейти до Антарктиди, Австралії, Африки.

Гідрографічна сітка має бути спрощена та потовщена, щоб показувати внутрішні моря, великі озера, найбільші ріки. Варто звернути увагу на потовщення ліній гирла річок, щоб привернути увагу дитини на напрямок течії. Відбір міст на карті потрібно обмежувати найбільшими населеними пунктами, краще тільки столицями держав.

Карти варто ламінувати, завдяки чому вони зберігатимуться довше та на них можна буде малювати маркерами і, можливо, наклеювати додаткові малюнки.

Карти – це унікальне джерело розвитку дитини [3]. За їх допомогою можна навчити малюка назвам материків, розповісти про місця проживання тварин, особливості клімату та життя на різних землях. Вони мають важливе значення у розвитку просторових уявлень дитини. Значення цих уявлень у житті дошкільнят дуже велике, оскільки воно створює фундамент для розвитку мислення, сприяє розвитку пам'яті, уваги, уяви.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» № 2442-VI від 06.07.2010 р., розробленням Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. щодо надання обов'язкової дошкільної освіти всім дітям, які досягли 5-річного віку, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було

запроваджено програму розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». У даній програмі запропоновано орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми, які націлюють педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками, та зроблено окремий акцент на ігровій діяльності – провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобі розвитку дітей.

Один із розділів програми – «Пізнавальний розвиток» – містить напрям «У світі природи», який розглянемо більш детально. У цьому розділі програмою передбачено ознайомлення з природою рідного краю (об'єктами найближчого природного довкілля), природою України (географічні регіони, типові ландшафти, водойми, гори, степи і ліси, Червона книга України). Акцентується увага на природоохоронній діяльності.

Розділ «Природа планети Земля» містить перші картографічні знання – елементарне орієнтування за глобусом і картою, вчить розрізняти водний простір (океани) і сушу (материки). Згадується про географічні зони світу через ознайомлення з представниками тваринного і рослинного світу. На нашу думку, це занадто складний матеріал для дітей дошкільного віку.

А розділ «Природа Космосу» взагалі містить елементи астрономії (елементарні уявлення про Космос: компоненти видимого космосу – Сонце, Місяць, зорі, зоряне небо, планети, комети, сузір'я). Малечу запропоновано ознайомити із засобами дослідження Космосу людиною (телескопи, станції, космонавти, космічні кораблі, астронавти, астрономи). Величезна кількість іноземних картографічних видань для дошкільнят, попри широкий діапазон розглянутих тем, не вмщує більшої частини запропонованої вітчизняними науковцями тематики (навіть у виданнях з поглибленим вивченням географії).

Розділ «У світі людей» майже збігається з подібним розділом курсу «Я і Україна» для 4 класу – ознайомлення з країною, столицею, державними символами (герб, гімн, прапор); формування уявлення про інші нації та народи.

Висновки. Після опрацювання змісту рекомендованої програми можна дійти висновку, що вона за рівнем освітніх знань максимально наближена до курсу природознавства для 3–4 класів, а деякі теми є складними навіть для учнів 5–6 класів. Запропонована програма передбачає перегляд змісту курсу природознавства для 3–4 класів «Я і Україна. Довкілля», позаяк більшість тем дублюється.

Уже видані шкільні атласи для 3–4 класів майже повністю охоплюють тематику цієї програми, тому проектувати навчальний атлас для дошкільнят буде дещо зарано (через можливі зміни в програмі після її апробації у дошкільних навчальних закладах).

Рецензент – кандидат географічних наук, професор А.М. Молочко

Література:

1. Закон України «Про освіту»: Прийнятий Верховною Радою України 23 берез. 1996 р. — К. : Генеза, 1996. — 96 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку в Україні «Я у Світі»: [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
3. Даценко Л.М. Навчальна картографія в умовах інформатизації суспільства: теорія і практика: [Монографія] / Л.М. Даценко. — К. : ДНВП «Картографія», 2011. — 228 с.

УДК 372.891

Н.Г. Дмитрук

Новгородский государственный университет имени Ярослава Мудрого, г. Великий Новгород

УСЛОВИЯ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ

В статье раскрываются методические подходы к организации процесса обучения географии в школе, обеспечивающие процесс самореализации личности. Самореализация личности рассматривается в качестве необходимого условия формирования внутренней мотивации. Устанавливается зависимость между успешностью в познавательной деятельности и высоким уровнем освоения содержания географии. Приводятся педагогические условия, способствующие самореализации школьника при обучении географии.

Ключевые слова: самореализация, творческая деятельность, самостоятельная работа.

N. Dmitruk

CONDITIONS OF A PERSONALITY'S SELF-REALIZATION IN THE PROCESS OF TEACHING GEOGRAPHY

The article reveals methodical approaches to the organization of teaching geography at school which provide personal self-realization process. Self-realization of a person is considered as a required condition in the formation of internal motivation. Dependence between success in cognitive activity and a high level of geography mastering has been established. Pedagogical conditions promoting self-realization of the schoolchildren while learning geography are given in the article.

Keywords: self-realization, creative activity, independent work.

Н.Г. Дмитрук

УМОВИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

У статті розкриваються методичні підходи до організації процесу навчання географії в школі, що забезпечують процес самореалізації особистості. Самореалізація особистості розглядається в якості необхідної умови формування внутрішньої мотивації. Встановлюється залежність між успішністю у пізнавальній діяльності та високим рівнем освоєння змісту географії. Наводяться педагогічні умови, які сприяють самореалізації школяра при навчанні географії.

Ключові слова: самореалізація, творча діяльність, самостійна робота.

Вступление. В современной педагогической науке и в методике обучения географии отсутствует целостная концепция самореализации. Теоретически обоснованны, но не внедрены в практику педагогические условия самореализации личности учащегося. Понимание определяющей роли самореализации в развитии личности, важности раскрытия, развития и использования личностного потенциала в процессе познания, взаимосвязь самореализации с мотивами обучения, творческой деятельностью обусловили необходимость всестороннего изучения процесса самореализации школьников в процессе обучения географии.

Исходные предпосылки. В последнее десятилетие замечен значительно возросший интерес к проблеме самореализации личности в философских, социальных и психолого-педагогических исследованиях

учёных. Одновременно идёт процесс изменения в подходах к обучению географии учителями-практиками. Изменение методики организации уроков географии в пользу активных методов и форм обучения привело к применению технологий, которые рассматриваются в качестве условия самореализации личности. Однако сегодня не существует работ, посвящённых решению проблемы самореализации личности школьника в методике обучения географии. Важной задачей является разработка методики самореализации личности учащегося в географическом образовании. Опорой для её решения могут служить положения, представленные в работах психологов и педагогов, где раскрываются некоторые аспекты самореализации, обосновываются условия, обеспечивающие процесс самореализации школьников в учебно-воспитательной системе школы,